

QUÁN TRIỆT LỜI DẠY CỦA BÁC HỒ Ở MỘT SỐ THỜI ĐIỂM LỊCH SỬ VÀO VIỆC TRIỂN KHAI CHIẾN LƯỢC GIÁO DỤC HIỆN NAY

- PGS.TS. Đặng Quốc Bảo (*) TS. Phạm Minh Giản (**)

Tóm tắt

Bác Hồ lúc sinh thời rất quan tâm đến giáo dục. Ở một số thời điểm lịch sử, Bác có những lá thư đầy tâm huyết và lời kêu gọi, chỉ dẫn cụ thể, tận tình đối với ngành giáo dục. Bài viết xin trích nêu nội dung các lá thư gửi những năm 1948, 1958, 1968 và những lời dạy của Bác Hồ cho ngành giáo dục với những vấn đề cơ bản: (1) Xây dựng một nền giáo dục bao quát hai nhiệm vụ: Kháng chiến - Kiến quốc; (2) Phát triển nhà trường lao động; (3) Giáo dục phấn đấu đạt những đỉnh cao khoa học.

1. Mở đầu

Cách đây 65 năm (năm 1948), 55 năm (năm 1958), 45 năm (năm 1968), Bác Hồ đã có thư và lời dạy cho ngành giáo dục (GD) mà tổng hợp ý tưởng có thể coi là căn cứ cho triển khai chiến lược GD trong công cuộc đổi mới hiện nay.

2. Những lá thư và lời dạy cho ngành GD

2.1. Năm 1948: Xây dựng một nền giáo dục bao quát hai nhiệm vụ: Kháng chiến - Kiến quốc

Lúc này cuộc kháng chiến chống Pháp bắt đầu từ ngày 19/12/1946 đã bước qua những ngày gian khổ nhất. Chiến thắng Việt Bắc trên mặt trận sông Lô tạo điều kiện cho GD vùng tự do được khôi phục và mở rộng.

Trong thư gửi Hội nghị GD toàn quốc họp từ ngày 10 đến ngày 15/7/1948 tại Việt Bắc, Bác Hồ viết:

“Nhân dịp Hội nghị GD toàn quốc họp, tôi có lời thân ái chào thăm các đại biểu.

Về vấn đề GD, tôi có mấy ý kiến sau đây cống hiến với hội nghị.

Chúng ta cần phải có một nền GD kháng chiến và kiến quốc. Vì vậy chúng ta:

a. Phải sửa đổi triệt để chương trình GD cho hợp với sự nghiệp kháng chiến và kiến quốc.

(*) Học viện Quản lý giáo dục.

(**) Trường Đại học Đồng Tháp.

- b. Muốn như thế, chúng ta phải có sách kháng chiến và kiến quốc cho các trường.
- c. Chúng ta phải sửa đổi cách dạy cho hợp với sự đào tạo nhân tài kháng chiến kiến quốc.
- d. Chúng ta phải đào tạo cán bộ mới và giúp đỡ cán bộ cũ theo tôn chỉ của kháng chiến và kiến quốc.
- e. Về bình dân học vụ, nhờ sự hy sinh cố gắng của nam nữ giáo viên, đã có kết quả rất tốt đẹp. Bây giờ, số đông đồng bào đã biết đọc viết thì chúng ta phải có một chương trình để nâng cao thêm trình độ văn hóa phổ thông cho đồng bào.

Với sự lãnh đạo của Bộ trưởng và sự cố gắng thi đua ái quốc của toàn thể nhân viên GD, tôi chắc hội nghị sẽ có một chương trình hoạt động thiết thực để đi đến thành công” [2, tr. 462].

Cũng trong năm này, nhân Quốc khánh 2/9, Bác có thư gửi nam nữ chiến sĩ bình dân học vụ. Trong thư Bác Hồ khuyên ân cần: “... Vùng nào còn sót nạn mù chữ thì các bạn cố gắng thi đua diệt cho hết giặc đốt trong một thời gian mau chóng. Vùng nào đã hết nạn mù chữ, thì các bạn thi đua để tiến lên một bước nữa, bằng cách dạy cho đồng bào:

- a. Thường thức vệ sinh, để dân bớt đau ốm.
- b. Thường thức khoa học, để bớt mê tín nhảm.
- c. Bốn phép tính để làm ăn có ngăn nắp.
- d. Lịch sử và địa dư nước ta (vấn tắt bằng thơ hoặc ca), để nâng cao lòng yêu nước.
- e. Đạo đức của công dân, để thành người công dân đúng đắn.

Các bạn hãy làm cho được chừng ấy đã, sau chúng ta sẽ tiến lên bước cao hơn. Đồng thời, các bạn nên giúp việc tuyên truyền và cổ động sao cho cuộc thi đua ái quốc được sôi nổi bền bỉ.

Với lòng hăng hái tận tụy của các bạn, tôi chắc các bạn phải thành công.” [2, tr. 490].

Có thể coi những điều Bác Hồ căn dặn từ 65 năm trước đây chính là nhiệm vụ chủ yếu trong sự phối hợp hành động của các nhà trường phổ thông và trung tâm GD cộng đồng tại mỗi địa phương phục vụ cho sự phát triển kinh tế- xã hội bền vững.

2.2. Năm 1958: Phát triển nhà trường lao động

Lúc này miền Bắc đã được hoàn toàn giải phóng, bước vào thời kỳ phát triển kinh tế văn hóa và thực hiện cuộc đấu tranh thống nhất nước nhà.

Ngày 13/9, đến thăm lớp huấn luyện cán bộ cốt cán của ngành GD, tổ chức tại trường Bồ túc Công nông trung ương (nay là địa điểm của Học viện quản lý GD), Bác Hồ có lời kêu gọi: “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây/ Vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người”.

Lời kêu gọi của Bác là sự gộp bội tư tưởng chính trị của hai bậc đại hiền Phương Đông: Quản Trọng (725- 645 TCN) với lý tưởng “thụ nhân” và Mặc Tử (478-392) với lý tưởng “Lợi vi bản” cho nhân dân.

Đặt vào hoàn cảnh của đất nước trong kỷ nguyên cách mạng, Người có lời căn dặn tiếp theo: “Chúng ta phải đào tạo ra những người công dân tốt, cán bộ tốt cho nước nhà. Nhân dân,

Đảng, Chính phủ giao nhiệm vụ đào tạo thế hệ tương lai cho các cô, các chú. Đó là một trách nhiệm nặng nề nhưng rất vẻ vang. Mong mọi người cố gắng làm tròn nhiệm vụ” [3, tr. 222].

Ngày cuối cùng cũng của năm này (ngày 31/12) đến thăm trường Chu Văn An, Người xác định nguyên lý phát triển nhà trường Việt Nam. Đó là nhà trường “Học đi với lao động; Lý luận đi với thực hành; Cần cù đi với tiết kiệm”.

Những lời Bác dạy 55 năm trước đây cho thấy: Chỉ có thể tổ chức một nền GD thực hiện được sứ mệnh “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây. Vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người” đích thực nếu trong lòng nó có nhà trường lao động. *Chấn hưng được nhà trường Việt Nam theo nguyên lý phát triển: “Dân chủ - Nhân văn - Lao động” là nhiệm vụ cấp thiết hiện nay.*

2.3. Năm 1968: GD phấn đấu đạt những đỉnh cao khoa học

Lúc này cả nước đang trong cao trào của cuộc kháng chiến chống Mỹ. GD miền Bắc tích cực chi viện cho GD miền Nam. Trong bức thư cuối cùng gửi ngành GD (viết ngày 16/10/1968), Người xác định:

“Dù khó khăn đến đâu cũng phải tiếp tục thi đua dạy tốt và học tốt. Trên nền tảng GD chính trị và lãnh đạo tư tưởng tốt, phải phấn đấu nâng cao chất lượng văn hóa và chuyên môn nhằm thiết thực giải quyết các vấn đề do cách mạng nước ta đề ra và trong thời gian không xa, đạt những đỉnh cao của khoa học kỹ thuật”.

Người lưu ý: “GD là sự nghiệp của quần chúng cần phải phát huy đầy đủ dân chủ xã hội chủ nghĩa, xây dựng thật tốt, đoàn kết thật chặt chẽ giữa thầy và thầy, giữa thầy và trò, giữa học trò với nhau, giữa cán bộ các cấp, giữa nhà trường và nhân dân để hoàn thành thắng lợi nhiệm vụ đó”.

Người yêu cầu các cấp bộ đảng và chính quyền: “GD nhằm đào tạo những người kế tục sự nghiệp cách mạng to lớn của Đảng và nhân dân ta, do đó các ngành các cấp đảng và chính quyền địa phương phải thật sự quan tâm hơn nữa đến sự nghiệp này, phải chăm sóc nhà trường về mọi mặt, đẩy sự nghiệp GD của ta nên những bước phát triển mới” [4, tr. 403, 404].

Cần nói thêm là tháng 5/1968, khi sửa chữa di chúc (Bác viết từ năm 1965), Người bổ sung những lời kêu gọi tha thiết sau đây: “Đầu tiên là công việc đối với con người... Sửa đổi chế độ GD cho hợp với hoàn cảnh mới của nhân dân, như phát triển các trường nửa ngày học tập, nửa ngày lao động” [4, tr. 504, 505].

Cuộc đổi mới căn bản và toàn diện nền GD theo đường lối của Đại hội Đảng lần thứ XI đang được triển khai. Có những tiếp cận mới, quan điểm mới đang được tiếp nhận vào việc thực hiện chiến lược GD 2011- 2020. Thí dụ đưa việc dạy học chuyển từ tiếp cận nội dung sang tiếp cận năng lực.

Việc cập nhật ý tưởng của thời đại là rất cần thiết cho việc phát triển sự nghiệp GD nói chung và khoa học GD nói riêng của đất nước trong động thái đi vào sự hội nhập.

Song dù có tiếp cận lý thuyết bằng những ngôn từ hiện đại đến đâu thì trước hết phải quán triệt được lời dạy, được minh triết GD của Bác.

Bác từng tha thiết mong mỗi phát triển “một nền GD nó sẽ đào tạo các em nên những người công dân hữu ích cho nước Việt Nam, một nền GD làm phát triển hoàn toàn năng lực sẵn có của các em” [1, tr. 32].

Người luôn luôn nhắc nhở các nhà trường: “Thầy siêng dạy, trò siêng học”/“Thầy dạy tốt, trò học tốt”/“Thầy quý trò, trò kính thầy”.

Và điều chủ yếu người yêu cầu: “Dạy cái gì, dạy thế nào để học trò hiểu chóng, nhớ lâu, tiến bộ nhanh. Dạy và học cần phải theo nhu cầu của dân tộc, của nhà nước. Đó là nhiệm vụ vẻ vang của các thầy giáo, cô giáo” [3, tr. 138].

Xây dựng phát triển nền GD thân dân: GD của dân, vì dân, do dân... Sửa đổi chế độ GD cho thích hợp với hoàn cảnh mới của đất nước; Tổ chức được nhà trường lao động vừa dẫn dắt trí tuệ nhân dân cộng đồng, vừa hòa hợp được trái tim của nhân dân cộng đồng đó là minh triết GD Bác Hồ đã nêu ra mà mỗi cán bộ GD trong cuộc đổi mới hôm nay phải gắng sức hiện thực vào cuộc sống.

3. Kết luận

Những năm tháng đã qua đi nhưng với những lá thư và lời dạy của Bác Hồ cho ngành GD vẫn còn nguyên giá trị. Đó là những vấn đề về cách dạy, cách học; vai trò của thiết chế nhà trường trong việc đào tạo con người, nguồn nhân lực và sự gắn kết giữa nhà trường với cộng đồng - xã hội; sự thay đổi GD cho thích ứng với hoàn cảnh xã hội... Cần quán triệt lời dạy của Bác Hồ ở một số thời điểm lịch sử vào việc triển khai chiến lược GD hiện nay./.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Hồ Chí Minh toàn tập (2000), tập 4, Nxb. Chính trị Quốc gia Hà Nội.
- [2]. Hồ Chí Minh toàn tập (2000), tập 5, Nxb. Chính trị Quốc gia Hà Nội.
- [3]. Hồ Chí Minh toàn tập (2000), tập 8, Nxb. Chính trị Quốc gia Hà Nội.
- [4]. Hồ Chí Minh toàn tập (2000), tập 12, Nxb. Chính trị Quốc gia Hà Nội.

Summary

While still alive, Uncle Ho showed his special interest in education. At several historic periods of time, he wrote letters of great concerns, appeals and detailed instructions to our national education. This article shows the extracts from Uncle Ho's letters in the years of 1948, 1958, 1968 with his lessons to our national education on the following basic issues: (1) Building a two-fold education: Struggling-country making; (2) Developing labor schools; (3) Striving for academic achievements.

Ngày nhận bài: 15/5/2013; Ngày nhận đăng: 23/6/2013.